
Arja Haapakorpi & Marjo Ylhäinen

Säälinen työ osana kestävää kehitystä

Kansainvälistyvät työmarkkinat ja vapaasti liikkuva pääoma muuttavat työnteon ehtoja osin radikaaleillakin tavoilla. Työsopimuksia ja yhä useammin myös sopimuksia työstä yksinyrittäjänä tehdään kansallisesta kontrollista vapautuneilla markkinoilla. Alustatalouden työsuhteet ovat julkisessa keskustelussa tämän kehityksen näkyvin osa. Tuloksena voi olla työnhakijoille entistä laajemmat työmarkkinat mutta myös asemaltaan turvatonta ja matalatuloista keikkatyötä. Kurjistuvat työolot kolahtavat yksilöön ankarasti, mutta kyse on myös yhteiskunnallisesta ongelmasta. Suomen kaltaisessa, pohjoismaista ideaa työelämästä noudattavassa maassa pyritään huolehtimaan kaikista kansalaisista. Työehtojen polkeminen heijastuu myös toimeentuloa ja terveyttä turvaaviin järjestelmiin esimerkiksi toimeentulotuen tarpeena tai heikentyneen terveyden hoitamisena.

Kansainvälistyvien työmarkkinoiden kielteisiin piirteisiin vastaaminen kansallisella politiikalla jää vaillinaiseksi. Työn tekemisen ehtoihin ja työoloihin vaikuttaminen kansainvälisten elinten toiminnan ja kansainvälisten sopimusten avulla myös kansallisella tasolla on tämän vuoksi yhä tärkeämpää. Kansainvälinen työjärjestö ILO on työskennellyt työmarkkinoiden ongelmien ja niiden ratkaisemisen parissa jo yli sadan vuoden ajan.

Käsillä olevan teemanumeron taustalla on vuonna 2019 vietetty ILO:n satavuotisjuhla, jonka kunniaksi Tampereen yliopiston vuotuisten Työelämän tutkimuspäivien teemana oli *Reilu, toimeentuloon riittävä ja palkitseva työ kaikille!* Kansainvälisestä vaikuttavuudestaan huolimatta työjärjestön toiminta on jäänyt yllättävän vähälle huomiolle niin kansalaisyhteiskunnassa kuin politiikan ja median areenoillakin.

Pyrimme tällä teemanumerolla lisäämään ILO:n toiminnan ja roolin sekä sen edustamien näkökulmien näkyvyyttä.

Tiina Taipale ja Eeva Houtbeckers tarkastelevat artikkelissaan, miten työelämän kysymyksiä ja ympäristökysymyksiä kuvataan ILO:n vihreän työn raporteissa. He tarkastelevat heikon ja vahvan kestävyysajattelun näkökulmista työelämän mahdollista ja välttämätöntä muutosta: mitkä ovat ilmastonmuutoksen ja kestävyyssiirtymän vaikutukset työelämässä ja työllisyydessä? Artikkelin on monella tavalla ILO:n säällisen ja kestävästi työnteon teemojen ytimessä. Kirjoittajat toteavat, että työelämän tutkimusta ja kehittämistä tulisi tarkastella entistä voimallisemmin ylikansallisen ja ylisukupolvisen reiluuden sekä lajien välisen oikeudenmukaisuuden näkökulmista.

Ilkka Levä tarkastelee artikkelissaan Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin kapitalismiteorian lähtökohdista suomalaisen työelämän sopimisen, erityisesti psykologisen sopimuksen, muutosta lehdistöpuheessa. 1990-luvun alun lama pohjusti uudenlaisia työmarkkinauskomuksia. Vastuun siirtyminen yksilöille, poikkeustoimien oikeuttaminen välttämättömyyden argumentilla ja uhrautumisen työkuultuuri alkoivat syrjäyttää aikaisempaa kollektiivista näkökulmaa työmarkkinoihin. ILO:n säällisen työn tavoite liittyy nimenomaan siihen kohtuuttomuuteen, jossa niin kutsuttu pieni ihminen vastuutetaan sellaisista asioista, joihin hänellä ei ole vaikutusmahdollisuuksia.

Miikka Pyykkönen, Sakarias Sokka ja Ari Kurlin Niiniaho tutkivat artikkelissaan alle 35-vuotiaiden nuorten, eri taiteenalojen ammattilaisina toimivien yrittäjätaiteilijoiden näkemyksiä omasta työstään: sen luonteesta, motivaatiotekijöistä, yrittäjätaiteilijoiden asemasta ja toimeentulosta. Aineistona on Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskuksen ja Taiteen edistämiskeskuksen vuonna 2018 keräämä Nuoret taiteentekijät -kyselyaineisto. Artikkelissa tutkitaan eri tekijöiden vaikutuksia freelancereiden ja yrittäjien työtyytyväisyyteen. Tuloksia tarkastellaan kulttuuri- ja taiteenalojen työtä koskevien aiempien tutkimusten tulosten sekä teoretisoinneista muodostetun hybridin työn ja prekaarin työn tulkintakehyksessä. Prekaarin työelämän epävarmuustekijöiden kanssa pärjääminen nousee artikkelin keskeiseksi tulokseksi. ILO:n lanseeraamaan säällisen työn käsitteen pohdintaan artikkeli tuo

kiinnostavan lisän avatessaan näkymiä monilähteiseen toimeentuloon ja sen merkitykseen yrittäjätaiteilijoilla.

Katsauksia lehdessä on kaksi. Taru Konst ja Mervi Friman visioivat parempaa työelämää ilmastonmuutoksen aikana. Puheenvuoro on mielenkiintoinen avaus, sillä työelämän murrosta ei ole juuri tarkasteltu kestävyyskriisin tai ilmastonmuutoksen näkökulmasta. Katsauksessa tehdään uhkakuvien sijaan näkyväksi se, mitä mahdollisuuksia aikamme kriisit tarjoavat pyrittäessä kohti parempaa työelämää sekä sivistävää ja sivistynyttä työtä. Samalla katsaus linkittyy luontevasti ILO:n kestävän kehityksen ja säällisen työn teemoihin.

Pauliina Sohlo on katsauksessaan kirjaimellisesti ILO:n toiminnan ytimessä. Hän pohtii satavuotiaan järjestön roolia käyttäen lähtökohtana omia kokemuksiaan juhlatapahtumasta *A Century of maternity protection: Transforming leave and care policies for a better future of work for all*. Katsaus tapahtuman teemoihin nostaa esiin suomalaisestakin keskustelusta tuttuja teemoja, kuten perhevapaiden jakautumisen ja sen vaikutukset eri sukupuolten urakehitykseen. Sohlo toteaa, että perheen ja uran yhteensovittamiseen liittyvien kysymysten kautta sukupuolten kulttuuriset määritelmät vaikuttavat edelleen laajalti naisten uraan.

Lehden tavanomaisesta formaatista poiketen tässä teemanumerossa julkaistaan myös haastattelu. Tavoitteenamme oli selvittää ILO:n toimintamalleja, roolia ja tehtävää muuttuvassa maailmassa ja paneutua erityisesti säällisen työn julistuksen historiaan. Haastateltaviksi lupautuivat Työelämän tutkimuspäivien 2019 pääpuhuja presidentti Tarja Halonen, joka oli omalta osaltaan vaikuttamassa säällisen työn julistuksen syntyyn, sekä transnationaalisen työoikeuden asiantuntija professori Ulla Liukkunen. ILO:n julistukset, päätökset ja toimenpiteet ovat näkyviä tuloksia järjestön toteuttamasta työstä, mutta niiden aikaansaamista, syntymisen ehtoja tai toimintaprosesseja ei juurikaan tarkastella julkisuudessa. Kun tiedämme, että kansainvälisten sopimusten tai neuvotteluiden aikaansaaminen on haastavaa erityisesti taloutta ja työmarkkinoita koskevissa kysymyksissä, on tulokseen johtanut neuvotteluprosessi itse asiassa kaikkein kiinnostavinta tietoa. Presidentti Halonen valottaa säällisestä työstä sopimisen taustaa eli sitä, millaisin ehdoin ja toimintatavoin kyettiin saamaan aikaan kansainvälisesti hyväksyttävissä oleva määritelmä kestäväälle työlle. Professori Liukkunen puolestaan avaa kiinnostavia näkymiä ILO:n tulevaisuuteen osana transnationaalista työelämän sääntelyä.